

Valentina Halužan

180 GODINA DISERTACIJE JANKA DRAŠKOVIĆA

Razdoblje 19. stoljeća zauzima iznimno važno mjesto u hrvatskoj povijesti. To je doba okarakterizirano korjenitim promjenama poznatijim pod nazivom *Hrvatski narodni preporod*.

Taj pojam srodan je nazivu Ilirski pokret. Ilirski pokret javlja se pod utjecajem Jana Kollára, slovačkoga preporoditelja koji je razvio ideju *panslavizma*, težeći jedinstvu svih Slavena (panslavizam). U Hrvatskoj je taj pokret ujedno predstavljao i određenu prekretnicu u povijesti hrvatskoga književnoga jezika. Neki su jezikoslovci držali da tada počinje proces hrvatske standardizacije. Noviji pogledi na standardizaciju hrvatskoga jezika drže da je početak standardizacije od sredine 18. stoljeća (Brozović) odnosno od početka 17. stoljeća, kad je 1604. tiskana prva hrvatska gramatika (Babić). Svi se, međutim, slažu da je razdoblje ilirizma neobično važno u standardizaciji hrvatskoga jezika. Među mnogim ilircima, koji su težili postizanju buđenja nacionalne svijesti i postavljanju materinjeg jezika na mjesto službenog, svojim radom proslavio se i grof Janko Drašković, kojega među najistaknutije ličnosti hrvatskoga preporoda uvodi spis iz 1832. godine poznatiji kao *Disertacija*, što znači da je od objelodanjivanja glasovite Disertacije prošlo 180 godina.

Obitelj Drašković pripada među najuglednije hrvatske obitelji, a bila je poznata još u 15. stoljeću. Iz nje su potekle mnoge značajne osobe važne za hrvatsku povijest, a među kojima je svakako najpoznatiji grof Janko Drašković (1770.-1856.), koji pripada društvu najutjecajnijih i najobrazovanijih ljudi svojega vremena. Rođen je u Zagrebu, gdje je i završio gimnaziju, a daljnje školovanje nastavlja u Beču, uspješno dovršivši studij filozofije i prava. Poznato je također da je aktivno sudjelovao u sukobu s Turcima, a kasnije je ratovao i protiv Napoleona. Iz vojne službe odstupa nakon bolesti te se seli u Francusku.

Već 1832. vraća se u Hrvatsku i počinje s intenzivnim preporodnim radom. Iste godine postaje zastupnikom Hrvatsko-ugarskoga sabora. Budući da je bio poliglot, posebno se zalagao upravo za širenje i poticanje ilirskog imena i „ilirske“ književnosti. Uz to, bio je i predsjednik zagrebačke Ilirske čitaonice, središnje preporodne institucije iz koje se razvila i Matica ilirska (kasnije Matica hrvatska). Tijekom revolucionarne 1848. godine bio je vođa Narodne stranke, a umire u Randgoni, u Štajerskoj, za vrijeme puta na liječenje u Njemačku.

Kao njegov najznačajniji doprinos cijelome pokretu navodi se programski spis punim nazivom naslovljen *Disertacija iliti razgovor, darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših, za buduću dietu ungarsku*

odaslanem, držan po jednom starom domorodcu kraljevinah ovih, tiskan anonimno 1832. u Karlovcu, u tiskari Joanna Nep. Prettnera. Disertacija je među suvremenici- ma postala vrlo značajna, a ubrzo, nakon samo dvije godine od izlaska, bila je pre- tiskana na njemačkom jeziku u Leipzigu, s jasnim ciljem da se europskom društvu približe opiše hrvatsko-mađarska situacija. Sam spis tiskan je uoči zasjedanja Hrvat- skoga sabora u studenome 1832., a bio je u obliku poslanice namijenjen hrvatskim zastupnicima, odnosno nuncijima u Ugarskome saboru. *Disertacija* predstavlja vrlo složen nacionalni, gospodarski, socijalni, jezični i politički program po kojemu bi Hrvatski sabor trebao sastaviti instrukcije nuncijima koji će kao predstavnici Dalma- cije, Hrvatske i Slavonije biti poslani na Ugarski sabor. Svoj program Drašković će i osobno zastupati tijekom vlastite prisutnosti na zasjedanjima Sabora. Vrhovni cilj spisa bila je obrana hrvatske autonomije i samostalnijeg položaja Hrvatske u sklopu zajedničke države s Ugarskom.

Disertacija je ujedno okarakterizirana kao najcjelovitiji programski spis predpreporodnog i preporodnog razdoblja od 1790. do 1848. godine. Nastala je u doba kada je trebalo riješiti aktualna pitanja vezana za položaj Hrvatske i njezine teritorijalne cjelovitosti te uspostavljanja jedinstvenog standardnog jezika i grafije. Velikaš Drašković u njoj iznosi svoje poglede na hrvatsko gospodarstvo, politiku, kulturu i jezik.

Djelo započinje *Pridslavljenjem*, u kojem Drašković odmah daje do znanja da podržava uporabu svojega materinjeg jezika te spominje njegovu važnost, bogatstvo i moć: *Ja odaberem za moj razgovor naški jezik, želeći dokazati da mi narodnog je- zika imademo u kojemu sve izreći moguće jest što srdce i pamet zagteva*. Poznato je da se oduvijek zalagao da se umjesto latinskoga narodni jezik proglasi službenim, pa je tako *Disertacija* napisana hrvatskim jezikom i štokavskim narječjem. Štokavsko je narječje odabrano zbog svoje općenitosti i proširenosti. Pozivajući se na djela starih hrvatskih književnika, zaključuje da je hrvatski jezik tada bio u boljem položaju nego u 19. stoljeću, kada su mađarizacija i germanizacije bile na vrhuncu. Tako također predlaže provedbu grafijske reforme, napisavši spis na vlastitoj varijanti hr- vatske predstandardne štokavštine.

Nadalje, Drašković spominje hrvatsku povijest od početka 12. stoljeća i sjedi- njenja s Ugarskom u zajedničku državu. Posebno ističe da prilikom sklapanja saveza 1102. godine Hrvati dobrovoljno pristupaju savezu, što znači da nisu pokoreni i da zaslužuju ravnopravan status. Napominjući važnost kontinuiteta hrvatske državnosti, Drašković teži za integracijom Slavonije, Dalmacije i Hrvatske, no izražava želju i za priključenjem Rijeke, Bosne, Vojne krajine, te austrijskih pokrajina Ko- ruške, Kranjske i Koroške u cjelinu pod nazivom *Velika Ilirija*. Svoj prijedlog iznio je i samom hrvatsko-ugarskom kralju Franji Josipu I. Habsburškom, no odmah je bio odbijen. Jasno pokazujući svoju iznimnu ljubav prema domovini, povezuje ju s jezikom koji naziva *narodni*, a oba pojma spaja imenom *domoljublje*.

Drašković odvaja književni jezik od organskih govora. Na kraju spisa prilo- žena je tablica *narodnog* jezika kojega promatra etnički te naziva *jezikom Ilirije Velike*. Podijelio ga je na tri dijalekta, među kojima posebno izdvaja *ilirički* odno- sno štokavski, kojeg naziva *čistim*, te *hrvatski/kajkavski* i *vendsko/slovenski*, koje

je okarakterizirao pojmom *pomiješani* jer sadrže elemente latinskoga, njemačkoga, mađarskoga i talijanskoga jezika.

Važno je spomenuti da Drašković u djelu izražava želju za boljim obrazovanjem naroda, razvojem gospodarstva, industrije i obrta, ali i za provedbom društvene reforme, zalažući se za opstanak starog feudalnog poretka i staleškog društva, ali prožetog novim elementima kapitalizma i građanstva.

Na kraju spisa pisac se obraća čitateljima i navodi kako mu *srce i pamet zapovedoše* da im pokloni svoja razmišljanja te da će budućnost pokazati njihovu točnost. Ispričava se zbog mogućih pogrešaka i govori kako je pri pisanju imao dobre namjere te da je spreman sve dati za svoju domovinu i narod. Priložio je i kratak rječnik nepoznatih i neobičnih riječi za lakše praćenje teksta.

Draškovićeva *Disertacija* predstavlja jedno od najvažnijih djela Hrvatskoga narodnoga preporoda koje svojim cjelovitim političkim programom i raznim predloženim reformama upućuje na mogućnosti obnove i jačanja hrvatskoga društva. No što je još važnije u ovom kontekstu, zagovarajući hrvatsko jezično i pravopisno jedinstvo te dokazujući da je hrvatski jezik osposobljen za komunikaciju i izvan književnosti, autor prikazuje svoj materinji jezik u jednome novom, do tada nepoznatome svjetlu te otvara put prema jačanju hrvatske nacionalne svijesti i prema hrvatskom narodnom preporodu.